

Rapport 2010:46

Vä 147:2 och 89:1, Vä socken

Arkeologisk utredning år 2010

Tony Björk

sydsvensk
arkeologi

Rapport 2010:46

Vä 147:2 och 89:1, Vä socken

Arkeologisk utredning år 2010

Tony Björk

Fornlämningsnr: 275 m.fl.
Vä 89:1 och 147:2, Vä socken
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Box 406

20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2010 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2010:46

Omslag: AH 284, schakt 8, mot nordost. Foto: Tony Björk.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Tidigare undersökningar	7
Utredningens syfte och metod	9
Resultat	10
Förslag till fortsatta åtgärder	13
Referenser	14
Administrativa uppgifter	15
Bilaga 1 – Översiktsplan schakt	17
Bilaga 2 – Undersökta anläggningar	18
Bilaga 3 – Förslag till förundersökning	19

Fig. 1(vänster). Skånekarta med Kristianstads kommun och Vä markerade.

Fig. 2 (nedan). Utdrag av fastighetskartan med ny vägsträckning mellan betintlig Sigrídslundsväg och E22 blåmarkerad. Aktuella schakt och fornlämningar som omnämns i texten numrerade.

Sammanfattning

Under sensommaren 2010 utfördes en arkeologisk utredning inom fastigheterna Vä 147:2 och 89:1. Det aktuella arbetet gjordes för att en del av Sigridslundsvägen, söder om Vä, kommer att ges en ny sträckning. Vid utredningen grävdes 25 schakt med hjälp av grävmaskin med slänskopa. Förutom den tidigare kända boplatsen Vä 275 påträffades två ytor med boplatslämningar och en yta med odlingslämningar i form av enstaka röjningsrösen. Sydsvensk Arkeologi AB förordar att dessa tre områden går vidare till förundersökning om planerade exploatering skall verkställas. Vä 275 kan bli föremål för en mindre slutundersökning baserat på de resultat som finns från tidigare utredningar och förundersökningar.

Bakgrund

Det aktuella ärendet föranleddes av att en del av Sigridslundsvägen, söder om Vä, kommer att ges en ny sträckning. I enlighet med Länsstyrelsen i Skåne län beslut har Sydsvensk Arkeologi AB utfört en arkeologisk utredning inför omläggningen av vägen. Det är planerna på att bygga en ny fångvårdsanstalt i Vä, som medför att vägsträckningen behöver ändras. Sigridslundsvägen är en rest av den gamla landsvägen mellan Malmö och Kristianstad, som fick karaktär av lokalväg i och med att väg E22 byggdes.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet utgörs idag till största delen av tall- och blandskog av varierande ålder. Längst i väster, där det planeras en ny anslutning till Brearödsvägen, finns ett parti med betes- och åkermark. Jordmånen består uteslutande av isälvsavlagring, som i de norra delarna är mycket blockrik (SGU Ser. Ae nr 88). Utredningsområdet är beläget på en nivå av mellan 32 och 40 m.ö.h.

Längs med den befintliga Sigridslundsvägen sträcker sig en svagt kuperad höjdsträckning som än idag hyser lämningar i form av ett antal synliga gravmonument från förhistorisk tid. Lämningarna utgörs av resta stenar, rester av en skeppssättning (RAÄ 13, 16 och 17) och en rest av ett gravröse, eller möjligen en stensättning (RAÄ 150).

Förutom de synliga lämningarna finns det två grav- och boplatsområden, som utgörs av under mark dolda fornlämningar (RAÄ 71 & 73), samt ett antal boplatser indikerade i första hand av fynd i åkermark (RAÄ 117-119, 275).

Tidigare undersökningar

Förutom de kända fornlämningarna i området så har det också utförts ett antal mindre arkeologiska undersökningar tidigare i området. De undersökningar som har företagits har föranletts av grustäkter, byggande av fångvårdsanstalt och ledningsgrävning. Det har främst påträffats boplatslämningar från förhistorisk tid och gravar från yngre bronsålder – tidig förromersk järnålder i området (Græbe 1961, Petré 1963, Nagmér 1983, Wilhelmson 2006, Björk 2008, Wallin 2008). Tidigare markingrepp och iakttagelser i området finns samlat redovisade i Björk 2008.

Längs med den befintliga Sigridslundsvägen finns, som nämnts, ett antal synliga gravmonument från förhistorisk tid. Förutom de synliga lämningarna finns det två grav- och boplatsområden, som utgörs av under mark dolda fornlämningar (RAÄ 71 & 73)

samt ett antal boplatser indikerade i första hand av fynd i åkermark (RAÄ 117-119, 275). Båda dessa fornlämningar är till delar undersökta. Inom RAÄ 71 har det bl.a. påträffats ett tiotal stensättningar och ett 30-tal urne- och brandgravar från yngre bronsålder och tidig förromersk järnålder (Græbe 1961, Petré 1963, Björk 2005 s. 201, Sylwan Nilsson 2007). Inom RAÄ 73 har det undersökts 12 urne- och brandgravar samt ett 50-tal boplatslämningar (RAÄ 73, Nagmér 1983, Wallin 2008). Undersökningarna föranleddes av grustäkt respektive planläggande av den industrimark på vilken den befintliga kriminalvårdsanstalten kom att anläggas.

Även i anslutning till de resta stenarna RAÄ 13 (rester av en skeppssättning) har det utförts en arkeologisk undersökning. Inför anläggande av ny VA-ledning längs med Sigrídslundsvägen påträffades dels fyra brandgravar alldeles väster om skeppssättningen, dels ett 50-tal boplatslämningar strax väster om RAÄ 73 (Wilhelmson 2006). Lämningarna skall rimligen knytas till dessa respektive fornlämningar.

Det är tydligt att gravarna 13, 16, 17, 71, 73 och 150 utgör delar av ett och samma gravkomplex med lång kontinuitet som sträcker sig längs med Sigrídslundsvägen.

Boplatslämningarna i området har hittills endast kunnat dateras närmare i ett fall. Det rör sig om Vä 275, som daterats till förromersk järnålder. Fornlämningen berördes vid en utredning och en förundersökning inför byggandet av ny fångvårdsanstalt (Björk 2008, Wallin 2008).

Öster om dagens väg E 22, mellan Vä och Mosslunda, undersöktes 1983-84 en boplat, fossil åkermark och en stensättning som daterades till yngre bronsålder och förromersk järnålder (Vä 15 och 74, Ideström 1984). Komplexet ligger endast ca 500 m sydost om Vä 275 och i ett likartat topografiskt läge som denna. Mosslundalokalen är således viktig att utvärdera närmre i samband med de nu aktuella lämningarna.

Avslutningsvis måste orten Väs betydelse i regionen poängteras. Vä utgör en tidig centralplats på Kristianstadsslätten med ett ursprung i tidig romersk järnålder (Stjernquist 1951, Anglert & Thun 1984, Björk 2003). Forskningen kring centralplatser har på senare år lyfts fram som särskilt betydelsefull för att belysa samhällsstrukturen och de förändringar av den som sker under loppet av järnåldern (se t.ex. Helgesson 2002). Betydelsefulla faktorer i denna forskning är bl.a. gravmiljöer som kan knytas till centralplatserna och bebyggelsestrukturerna samt förändringarna av dessa i centralplatsernas omland, både före och under centralplatsernas användningstid. Utifrån detta resonemang

framstår den vetenskapliga potentialen i fornlämningarna i det aktuella området som angelägen ur ett regionalt arkeologiskt perspektiv.

Utredningens syfte och metod

Det primära syftet med utredningen var, i enlighet med Länsstyrelsens beslut, att avgöra om under mark dolda fornlämningar berörs av det planerade arbetet.

Vid arbetet användes en grävmaskin med slänskopa för att ta upp sökschakt inom valda delar av området. I de skogsbeväxta delarna av området fick det utföras viss avverkning, för att kunna ta sig fram med grävmaskin och för att gräva sökschakt. I huvudsak anpassades dock schaktens sträckning till var det var möjligt att ta sig fram med grävmaskin, istället för att avverka mycket skog.

Inmätning av schakt och anläggningar gjordes med RTK. Här skall det noteras att felmarginalen emellanåt blev relativt stor i skogsmarken, p.g.a. att växtligheten gjorde det svårt att få god kontakt med satelliterna. Felmarginalen här låg på mellan 0,02 - 1,50 meter, jämfört med att den låg på mellan 0,01 - 0,03 m i öppen mark. Alternativet att göra inmätningen av schakten i skogsmark med totalstation istället hade inneburit många förflyttningar och ometableringar, vilket hade ökat kostnaderna väsentligt för utredningsarbetet. Den ökade noggrannhet som hade uppnåtts i inmätningen bedömdes inte som motiverad i ett utredningsskede.

Fig. 3. Schakt 1, direkt söder om Vä 117. Foto åt väster.

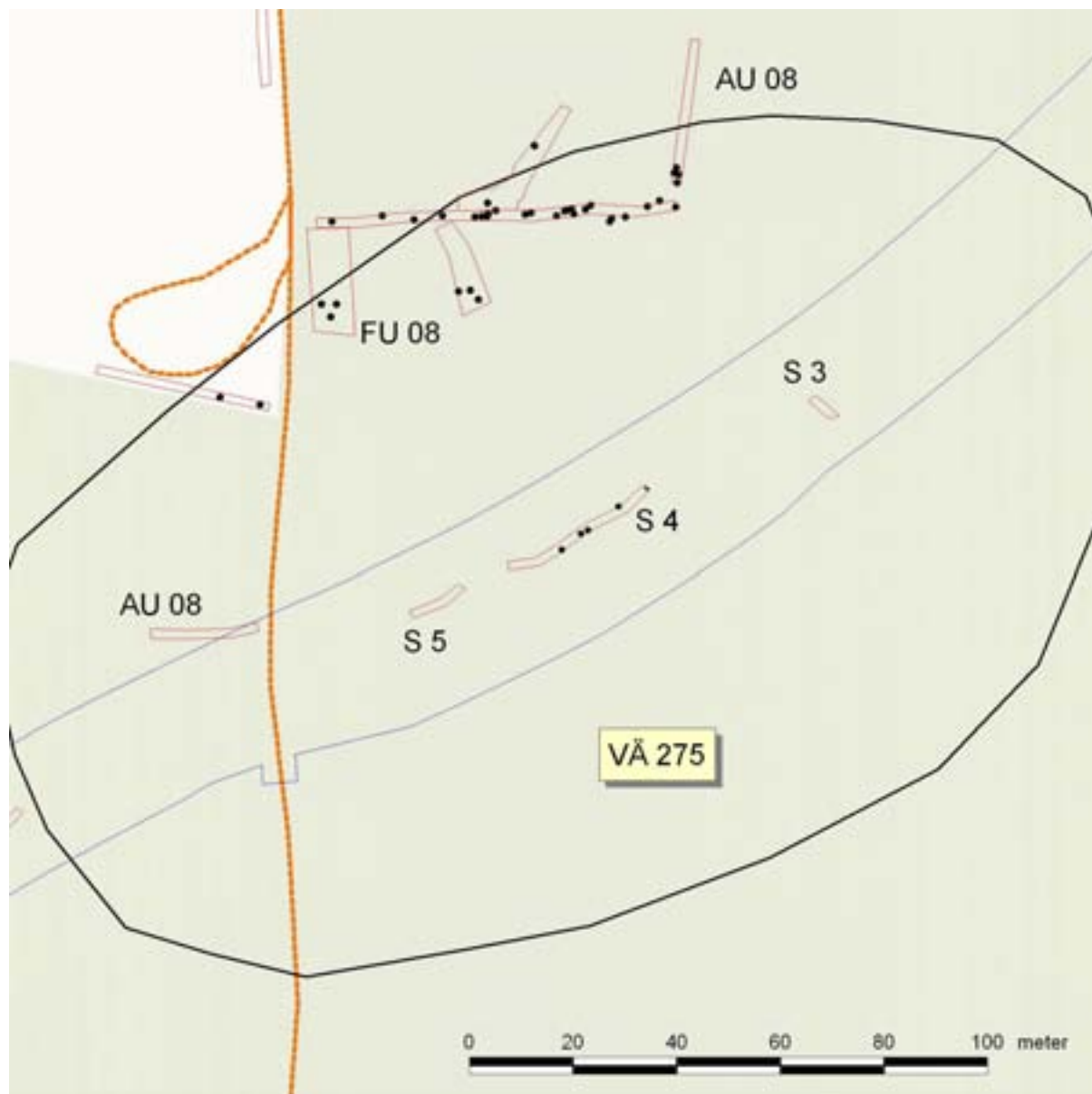

Fig. 4. Schakt 3 –5 i anslutning till/inom Vå 275. Fornlämningens begränsning av Lasse Wallin, Wallin kulturlandskap och arkeologi, baserad på bedömning av resultaten av utredning och förundersökning 2008 för utbyggnad av anstaltsområdet (Björk 2008, Wallin 2008). Schakten från Wallins förundersökning har lagts in analogt i Arcview utifrån ritningar i rapporten. De är alltså inte exakta.

Ett litet antal anläggningar grävdes inom ramen för utredningen. Detta gjordes för att klargöra om vissa lämningar kunde bedömas ha status av fornlämning eller ej, samt för att klargöra om gravar berördes eller ej.

Resultat

Vid utredningen grävdes 25 schakt med hjälp av grävmaskin med släntskopa. Schakten förlades inom sträckningen för den planerade vägens södra del (norra delen tidigare utredd) med en sammanlagd längd av 679 löpmeter (fig. 2 och bilaga 1).

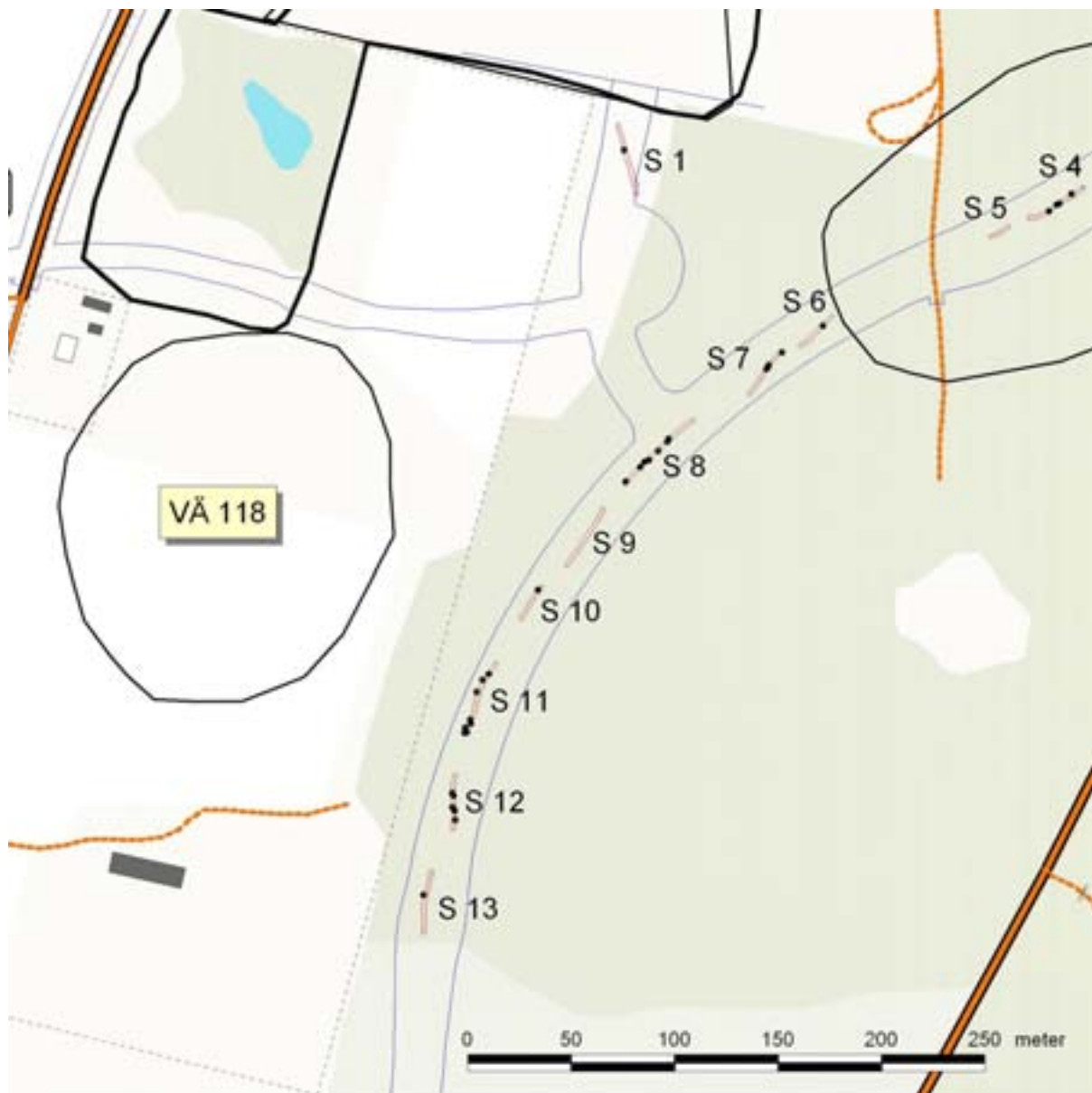

Fig. 5. Lämningar i schakt 1 och 6-13. Se även foton fig. 7 och 8.

Invid Vä 117 grävdes ett 76 m långt schakt i öst-västlig riktning (schakt 2, fig. 3). Det påträffades inga lämningar i schaktet, förutom sentida nedgrävningar.

Invid/inom Vä 275 påträffades en härd och en handfull stolphål (schakt 4, fig. 4). Boplatsen har berörts av tidigare utredning och förundersökning i området och daterats till förromersk järnålder. Här har påträffats ett antal stolphål, härdar och en ränna (Björk 2008, Wallin 2008). Boplatsens utbredning i FMIS baseras på Wallins antaganden om utbredningen efter förundersökningen av den norra delen av fornlämningen i kombination med topografiska förhållanden. Fornlämningens nuvarande utbredning

Fig. 6. AS 337 i schakt 12. Foto åt väster.

Fig. 7. AS 341 i schakt 12. Foto åt sydväst.

fanns inte i kartmaterialet när beslutet för den aktuella utredningen utarbetades.

I vägsträckningens mellersta del påträffades bitvis relativt tätt med boplatslämningar i form av ett par härdar, ett par gropar och ett antal stolphål (fr.a. i schakt 8, men även i schakt 1, 6-7, 10-12). Lämningsarna är fördelade till två olika ytor, åtskilda av ett tomt parti (motsvarande schakt 9 och 10). För anslutningsvägen i norr är läget något osäkert p.g.a. att här inte var avverkat och därför ogenomträngligt med maskin (området för anslutningsvägarnas anknytning till den nya Sigridslundsvägen – mellan schakt 1 och schakt 8, se fig. 5).

I vägsträckningens södra del påträffades ett röjningsröse och ett förmodat röjningsröse (schakt 16-17, bilaga 1). Rösena är flacka, ca 5-6 m i diameter och ca 0,4 m höga (fig. 9). De upptäcktes först vid schaktningen och var knappt synliga ovan mark. De var dessutom belägna i en mycket tät, ung tallskog, vilket omöjliggjorde någon regelrätt inventering av ytorna runt omkring. Odlingslämningarnas utbredning är därför okänd, men att döma av utredningsresultaten rör det sig om spridda röjningsrösen över ett större område.

Inga fynd påträffades vid utredningen, förutom träkol. Förhållandena försvårades även av att det var mycket torrt i marken vid utredningstillfället (fig. 8). Detta gör naturligtvis bedömningen av de påträffade lämningarnas ålder vansklig. Lämningsarnas fyllning och karaktär, som var helt urblekt och kompakt, i kombination med avsaknaden av flinta, antyder dock en datering till förhistorisk tid. Troligen bronsålder – äldre järnålder.

Fig. 8. Schaktning pågår av schakt 11. Notera att det var svårt att identifiera anläggningar i den extremt torra marken.

Fig. 9. Schakt 16 med röjningsröset AO 1080 i förgrunden. Foto åt söder.

Förslag till fortsatta åtgärder

Vi föreslår att tre områden går vidare till förundersökning om planerade exploatering skall verkställas (se bilaga 3). De föreslagna åtgärderna menar vi kan motiveras för att fornlämningarna kan tillföra väsentlig ny kunskap om områdets bebyggelsehistoria, närheten till gravarna/gravfälten Vä 13, 71, 73 och 150, boplatsen, den fossila åkermarken och gravarna i Mosslanda (Vä 15 och 74, Ideström 1985) samt den regionalt betydelsefulla centralplatsen Vä (Vä 72).

De två första ytorna som föreslås förundersökas är områden med härdar, gropar och stolphål med en trolig datering till brons- och/eller järnålder. Den tredje ytan är ett område med fossil åkermark i form av spridda röjningsrösen. Syftet med en eventuell förundersökning/ar bör vara att närmare fastställa fornlämningarnas utbredning, bevarandegrad, datering och vetenskaplig potential.

Vid/inom fornlämningen Vä 275 har det nu gjorts två utredningar och en förundersökning (Björk 2008, Wallin 2008 samt nu aktuellt arbete). Här menar vi att det finns tillräckligt underlag för att motivera och beräkna för en mindre slutundersökning om exploateringen verkställs.

Referenser

- Anglert, M. & Thun, E. 1984. *Vä. Medeltidsstaden 57*. Stockholm.
- Björk, T. 2003. Just another central place? A critical description of Vä. *Lund Archaeological Review 2001*. Lund.
- Björk, T. 2005. *Skäran på bålet. Om den äldre järnålderns gravar i Skåne*. University of Lund, Institute of Archaeology, Report Series No. 92. Tollarp.
- Björk, T. 2008. *Gravfälten vid Vä – 40 års samlad arkeologi. Arkeologisk utredning 2008, RAÄ nr 16, 71 och 73, Vä socken, Kristianstad kommun*. Regionmuseet Kristianstad rapport 2008:24.
- Græbe, H. 1961. *Ett urnegravfält vid Vä*. Seminarieuppsats Arkeologiska institutionen, Lund.
- Helgesson, B. 2002. *Järnålderns Skåne. Samhälle, centra och regioner*. Uppåkrastudier 5. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 38. Lund.
- Ideström, L. 1985. *Boplatslämningar och gravar från yngre bronsålder och förromersk järnålder, Vä sn, Vä 44:1 och 44:3*. Arkeologisk undersökning 1984. Rapport Skånes hembygdsförbund.
- Nagmér, R. B. 1983. *Gravar och boplatslämningar från yngre bronsålder och 1500-1600-tal. Fornlämning 73, Vä socken, Skåne*. RAÄ Rapport UV 1983:19.
- Petré, R. 1963. Gravfält från Vä 147:1 (under Aktuellt om antikvariskt). *Ale nr 1 1963*. Lund.
- Stjernquist, B. 1951. *Vä under järnåldern*. Acta Reg. Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis, XLVII. Lund.
- Sylwan Nilsson, C. 2007. *Att ta hemligheterna med sig i graven. En osteologisk undersökning av hanteringen av individer vid gravläggning i ett bronsåldersmaterial från Vä 147:1 i Skåne*. C-uppsats i osteologi, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund.
- Wallin, L. 2008. *Arkeologisk förundersökning 2008. Delar av fastigheten Vä 142:2, Vä socken, Kristianstad kommun*. Wallin kulturlandskap & arkeologi rapport 2008:64.
- Wilhelmson, H. 2006. *Fornlämningar utmed Sigrídslundsvägen*. Arkeologisk förundersökning 2003. Regionmuseet Kristianstad rapport 2006:32.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB projnr:	107012
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-42675-09
Datum för beslut:	2009-06-09
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Vä
Fastighet:	Vä 147:2 och 89:1
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 1i
Koordinatsystem:	RT90 2,5 gon V
X koordinat:	6206097
Y koordinat:	1391983
Höjdsystem:	RH70
M ö.h.	32 - 40
Fältarbetstid:	2010-08-04 -- 05, 2010-09-17 -- 20
Antal arbetsdagar:	4
Antal arkeologtimmar:	32
Antal maskintimmar :	32
Exploateringsyta:	Totalt ca 3,8 km vägsträcka, varav ca 1,5 km i detta arbete
Undersökt yta:	679 löpmeter schakt
Platschef/personal:	Tony Björk
Underkonsulter:	Nilssons grävmaskiner i Kristianstad AB
Uppdragsgivare:	Trafikverket
Tidigare undersökningar:	Björk 2008, Wallin 2008
Fynd:	Endast träkol, temporärt tillvarataget. Förvaras vid Regionmuseet Kristianstad inför ev. fortsättning av vägbygget.
Dokumentationsmaterial:	Intrasisprojekt SA_107012, anteckningar, digitala foton. Dokumentationsmaterialet förvaras i Regionmuseet Kristianstads arkiv.
Kostnader:	94 600 kr, exkl. moms

Bilaga 1 – Översiktsplan schakt

Skala 1:5000

Bilaga 2 – Undersökta anläggningar

AH 219 (schakt 4): Mörk, sotig sand. Diameter 0,30, djup 0,10 m. Träkol tillvarataget.

AS 337 (schakt 12): Grå sand, rikligt med träkol. Diameter 0,40, djup 0,11 m. Träkol tillvarataget.

AS 341 (schakt 12): Grå sand med träkolsprickar. Diameter 0,50, djup 0,30 m.

Träkol tillvaratogs även i ytan av AG 263 (schakt 7, stor grop (?), ca 2,2 m i diameter) samt i ytan av AH 284 (schakt 8, hård, ca 0,85 m i diameter).

Bilaga 3 – Förslag till förundersökning

Vårt förslag till förundersökningsytor vid eventuellt byggande av ny Sigríðslundsväg.

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Vintrie Park - område C3, Bunkeflo sn, UN 2009, Kristian Brink
2. Kv. Nereus 1, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
3. Hedmanska gården, hus E., Malmö, FU 2010, Joakim Frejd
4. Skanör 40:3 och 40:4, Skanörs sn, FU 2010, Joakim Frejd
5. Fosie kyrka, Fosie sn, FU 2009, Per Sarnäs
6. Helsingborg, Gamla Staden 8:1, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
7. Litiska analyser, på uppdrag av Blekinge Länsmuseum, Anders Högberg
8. Baggers plats, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
9. Stora Hammar 16:136 – ledningsarbeten, Stora Hammar sn, FU 2010, Per Sarnäs
10. Järnålder i Kulladal, Fjälkinge sn, FU 2009-2010, Tony Björk
11. Kv. Kaninen, Malmö, SU 2010, Per Sarnäs
12. Kv. Frans Suell 14 i Malmö, Malmö, FU 2010, Jan Kockum & Lars Jönsson
13. Stadslämningar på Vä 66:2, Vä sn, FU 2010, Tony Björk
14. Härlöv 50:53, Kristianstad, FU 2010, Tony Björk
15. Renovering och dränering av Uppåkra kyrka, Uppåkra sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
16. Yngsjö S:25, Åhus sn, FU 2010, Jan Kockum
17. Tosteberga 2:49, Trolle-Ljungby sn, SU 2010, Tony Björk
18. Kv. Månen 4, Åhus, FU 2010, Tony Björk
19. Nedra Glumslöv, Glumslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
20. Fjärrvärme i Åhus medeltida gator, Åhus, FU 2010, Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Värmekulvert och dränering inom Bollersups säteri, Bollersup sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
22. Kv Lyckan 36 i Åhus, Åhus, FU 2010, Jan Kockum
23. Belysning av Ystads kloster, etapp 2, Ystad, FU 2010, Jan Kockum
24. Markbelysning vid Nosaby kyrka, Nosaby sn, FU 2010, Jan Kockum
25. Provgropar vid Västra Odarslövs kyrka, Odarslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
26. Fjärrvärme i Åhus, Companiegatan, Åhus sn, FU 2010, Johan Dahln
27. Skansgatan/Fjädergränd i Ystad, Ystad, FU 2010. Lars Jönsson
28. Söderport 11 i Malmö, Malmö, FU 2010, Lars Jönsson
29. Slottsträdgårdscaféet, Malmö, FU 2010, Lars Jönsson
30. Norra Åsum 1:14, Kristianstads sn, FU 2010, Jan Kockum
31. Dränering av Bjuvs kyrka, Bjuvs sn, FU 2010, Jan Kockum
32. Kv Telegrafan 8 i Åhus, Åhus, FU 2010, Jan Kockum
33. Kv Vattentornet 5, 6 & 7 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
34. Provgroppar vid Älvsborgsbron, Malmö, FU 2010, Lars Salminen
35. Revinge kyrka. Grävning för nya stenkistor, Revinge sn, FU 2010, Lars Salminen
36. Lilla Torg i Malmö, Trädplanteringsgropar, Malmö. FU 2010, Lars Salminen
37. Tygelsjö 76:1, Arkeologisk utredning 2010, Elisabeth Rudebeck
38. Österslövs kyrka, Österslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
39. Renovering och dränering av Hässlunda kyrka, Hässlunda sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
40. Hästhagen, Tygelsjö 41:1, Tygelsjö sn, FU 2010, Per Sarnäs
41. Generalens Hage 52, FU 2010, Malmö, Per Sarnäs
42. Trolle Ljungby kyrkogård, Trolle Ljungby sn, FU 2010, Jan Kockum
43. Räng 5:30, Räng sn, AU 2010, Per Sarnäs
44. Bunkeflo 1:5, Bunkeflo sn, FU 2010, Ulf Sandén
45. Jordvärme till Köpinge kyrka, Köpinge sn, FU 2010, Jan Kockum
46. Vä 147:2 och 89:1, Vä sn, AU 2010, Tony Björk

